

SODOBNA SLOVENSKA KNJŽEVNOST

Sodobna slovenska književnost je hibridna tvorba. Zanj je značilno soobstajanje starejših literarnih smeri in tokov ter novonastalih literarnih smeri, ki se hitro menjujejo.

ZNAČILNOSTI LITERARNIH SMERI, POVEZAVE S PREDVOJNO KNJŽEVNOSTJO

V sodobni slovenski književnosti se tako nadaljujejo smeri obnovljene nove romantike in simbolizma ter smeri realizma in naturalizma — smeri torej, ki so nastale že v drugi polovici 19. stoletja, sočasno pa se razvijejo nove smeri — modernizem, avantgarda in postmodernizem. Pod vplivom novonastalih literarnih smeri nastaja eksistencialistična književnost, književnost absurda, novi roman in konkretna poezija.

Slovensko književnost po drugi svetovni vojni glede na značilnosti literature, ki nastaja v določenem času, razdelimo na štiri časovna obdobja.

Obdobje 1945-1950

Zaznamuje ga močan vpliv sorealistične estetike. Nastaja ideološko zaznamovana literatura, ki postane sredstvo ideološke propagande. Nastaja književnost graditeljskega aktivizma in lopatarsko-kramparske poezije po vzoru sovjetskega socialističnega realizma. Sočasno se nadaljuje tudi smer socialnega realizma.

Obdobje 1950-1960

Aktivistične teme izginejo, zamenjajo jih intimni problemi malega, urbanega človeka, njegove vsakodnevne stiske in osebna razočaranja. Literarna zgodovina to smer poimenuje intimizem, kasneje se pojavi eksistencializem in ob koncu petdesetih let tudi modernizem.

Obdobje 1960-1980

To je obdobje modernizma, ultramodernizma, ludizma in avantgarde. Te smeri doživijo svoj vrhunec med leti 1960 in 1970. Obenem se nadaljujejo različne smeri realizma. Ob koncu sedemdesetih let se pojavijo prvi začetki postmodernizma.

Obdobje 1980-1990

To je obdobje postmodernizma, ki odklanja pretirani modernizem in se vrača k literarni tradiciji, vendar na nov, svež in zavezujoč način. V svetu, ki so ga modernisti in avantgardisti do konca izpraznili in porušili, postmodernisti iščejo nov smisel, lepoto in etične vrline.

SMERI V SLOVENSKI KNJŽEVNOSTI PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

INTIMIZEM V POVOJNI POEZIJI

PREDSTAVNIKI

Pesniki prve skupine prve povojne pesniške generacije: TONE PAVČEK, JANEZ MENART, CIRIL ZLOBEC, KAJETAN KOVIČ, IVAN MINATTI, LOJZE KRAKAR

ZNAČILNOSTI

Oznaka intimizem je izpeljana iz besede intimen, ki je nastala iz lat. intimus in pomeni notranji, najbližji, zaupen, pristrčen, iskren, prijateljski, v prijateljskih (včasih tudi spolnih) odnosih s kom; ki se tiče najbližjega, najožjega kroga. (Verbinc, Franc: Slovar tujk, CZ, Ljubljana 1976)

Začetnik je Ivan Minatti, ki je med prvimi prešel iz vojne poezije v osebno, intimno poezijo. Pridružil se mu je še Lojze Krakar, vrh intimizma v povojni slovenski poeziji pomeni izid pesniške zbirke Pesmi štirih leta 1953. Zbirka pesmi Pesmi štirih je prvenec štirih pesnikov, javnosti se skupaj predstavijo Janez Menart, Tone Pavček, Ciril Zlobec, Kajetan Kovič. Pišejo osebnoizpovedne pesmi, ki so po zunanji zgradbi še tradicionalne (Menart, Zlobec) ali pa že prehajajo k modernejšim oblikam, svobodnemu verzu in kitici. Intimizem na slogovni ravi pomeni obujanje nove romantike, kar se kaže predvsem v metaforiki.

Zvrstno so intimistične pesmi najpogosteje čustvene, razpoloženske, refleksivne, elegične, satirične, izpovedne lirske pesmi. Lirski subjekt je večinoma prvoosebni in identičen z avtorjem. Teme so intimna izpoved; konflikt med idealom in stvarnim svetom; življenski obup in pesimizem in razočaranje, ki so posledice tega konflikta; iskanje življenjskega smisla; ljubezen; etična drža sodobnega človeka.

Pesniški subjekt se torej umika vase. Objektivno tematiko vojnih let nadomeščajo subjektivne teme človekovega intimnega razmisleka, čustvovanja in občutenja sodobnega, predvsem urbanega sveta.

ABSURD (EKSISTENCIALIZEM) V SODOBNI POEZIJI

Absurd (lat. absurdus zlovočen; nesmiseln) nesmisel, neumnost; absurden nesmiseln, brezumen, v nasprotju z razumom, logično nemogoč.

Pojem absurden v eksistencialistični filozofiji označuje položaj modernega človeka; ALBERT CAMUS v Sizifovem mitu razume človekovo vztrajanje v absurdu kot novo dostojanstveno držo sodobnega človeka.

Eksistencializem je oznaka za filozofsko-literarni tok, ki se začne sredi 19. stoletja s Kierkegaardom. Iz njega se po prvi svetovni vojni razvije filozofija eksistence, najprej v Nemčiji

(Jaspers, Heidegger) in nato še v Franciji (Sartre). Človeka razumejo kot "eksistenco" vrženo v svet brez smisla, brez "esenc" (razumsko dostopnih smernic, vrednot, določil). Znan je njihov izrek: "Eksistenca je pred esenco", oziroma življenje je pred smislom. Sartre pravi: "Človek je to, kar sam naredi iz sebe." Njegova usoda je odvisna od njega samega, popolnoma je odgovoren za svoje življenje. Ta človekova prepuščenost samemu sebi pa povzroča pri sodobnem človeku občutke, strahu, tesnobe, neodločnosti, zapuščenosti in celo življenjskega obupa.

PREDSTAVNIKI

Po drugi svetovni vojni ima ta filozofija velik vpliv na literaturo. Pri Slovencih se eksistencializmu bližajo pesniki druge skupine prve povojne generacije; GREGOR STRNIŠA, DANE ZAJC, Veno Taufer, med pripovedniki in dramatikami pa še Peter Božič, Dominik Smole in Primož Kozak. Med pesniki je naizrazitejši pesnik življenjske groze, obupa in nesmisla DANE ZAJC.

Po letih so vrstniki intimističnih pesnikov, vendar se njihova poezija motivno, tematsko in oblikovno razlikuje od poezije intimizma.

ZNAČILNOSTI

Poezija absurda je brezosebna poezija obupa, smrti in življenjskega nesmisla.

Prvoosebni lirski subjekt, značilen za intimistične pesnike, zamenja brezosebni lirski subjekt.

Pesniki te skupine opuščajo osebne teme, ki neposredno govorijo o njih samih, o njihovem občutju razumevanju in doživljanju sveta.

Razmišljajo o temeljnih bivanjskih vprašanjih. Prepričani so, da so človekova iskanja prepuščena nesmislu življenja; svet, v katerem živijo, je temen, brez svetlega jedra, v globini stalno prežijo

smrt, groza, okrutnost, ravnodušnost in zlo. Svoje razumevanje sveta predstavljajo s podobami, miti in liki iz stvarnega in izmišljenega, fiktivnega sveta.

Oblikovno so pesmi različne; nekatere so napisane v tradicionalnem verzu in slogu, druge se bližajo modernizmu, opuščajo kitično členjenost, rimo, pravilno skladnjo, ločila; verz je praviloma svoboden — ne upošteva zaporednega menjavanja naglašanih in nenaglašanih zlogov — verz postaja podoben prozi, verzne lastnosti ohranja z grafično razdelitvijo na kitice in s poetičnim, slovesnim slogom. Pogosto je sestavni del verza paralelizem členov, z njim ustvarjajo posebno liturgično vzdušje in notranji ritem pesmi. Nekateri pesniki, med njimi zlasti Veno Taufer, pogosto modernistično parodirajo klasične pesemske oblike, npr. sonet.

SODOBNA LIRIKA

V sodobno liriko se uvrščajo štiri povojne in predvojne pesniške generacije.

Predvojna pesniška generacija

Pripadajo ji Matej Bor, Cene Vipotnik, Edvard Kocbek in Jože Udovič. Vsi štirje so bili pesniki NOB, vendar so že takrat pripadali različnim literarnim smerem, kar se je še bolj pokazalo v povojnem razvoju. Med predvojnimi pesniki izstopata Edvard Kocbek in Jože Udovič, ki pišeta sodobne, moderne pesmi. Zanimaju ju metafizične teme; smisel sveta, večnost, končnost, smrt, človekova izbira med dobrim in zlim. Verz je svoboden, včasih se bliža pesmi v prozi. Pesmi nastajajo z nizanjem asociacij. Pesniški jezik je poetičen, estetski in večpomenski.

Prva povojna pesniška generacija

Izoblikovali sta se dve skupini.

Prvi skupini pripadajo intimisti, ki pišejo prvoosebno izpovedno poezijo.
Intimistični pesniki so: Ivan Minatti, Lojze Krakar, Tone Pavček, Kajetan Kovič, Janez Menart, Ciril Zlobec.

Drugi skupini pripadajo eksistencialisti, ki pišejo brezoosebno poezijo. Večinoma opevajo temen obup, skrajno osamljenost, odtujenost, psihično in fizično bolečino in trpljenje zaostreno do smrti. Zato so jih nekateri literarni zgodovinarji poimenovali pripadniki črnega vala v slovenski poeziji.
Pesniki druge skupine so: Dane Zajc, Venko Taufer, GREGOR STRNIŠA.

Druga povojna pesniška generacija

Sem spadajo številni pesniki, ki so si med seboj zelo različni. Nekateri sledijo poetiki obnovljene nove romantike ali socialnega realizma, drugi so modernisti, skrajni modernisti, ludisti, pišejo neobvezne pesmi, ki so zgolj lahkotna igra besed in nenavadnih metafor, tretji pripadajo avantgardistom in pišejo konkretno poezijo, ki učinkuje z zvočnostjo in likovnostjo zapisa.
Pesniki so: SVETLANA MAKAROVIC, TOMAŽ ŠALAMON, Niko Grafenauer, Ervin Fritz, Andrej Brvar, Marko Kravos, Gustav Januš.

Tretja povojna pesniška generacija

Pesniki te skupine pišejo modernistične in tradicionalne pesmi. Med njimi nastane jedro postmodernističnih pesnikov, ki na nov način povezujejo tradicijo z modernizmom in iščejo nove pomene, nov smisel in novo lepoto.
Predstavniki so: Milan Jesih, Milan Dekleva, Ifigenija Zagoričnik, Milan Kleč, Boris A. Novak, Ivo Svetina, Denis Poniž.

Četrta povojna generacija

Sem spadajo pesniki, ki so rojeni okrog leta 1960. Pišejo modernistične in postmodernistične pesmi.
Predstavniki so: Alojz Ihan, Maja Vidmar, Uroš Zupan, Aleš Debeljak, Maja Haderlap